Piotr Kostuchowski

TEATR – SZKOŁA – ŻYCIE

Teatr jako metodyka wspomagająca w szkoleniach zawodowych

W publikacji wykorzystano materiały stworzone w ramach projektu „THEATRE" (Theatre as empowerment methodology for IVET – Teatr jako metodyka wspomagająca w szkoleniach zawodowych).

Wydawca: Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne Teatr Grodzki
ul. S. Sempołowskiej 13, 43-300 Bielsko-Biała
biuro@teatrgrodzki.pl

Bielsko-Biała 2014

Skład i druk: Zakład Introligatorsko-Drukarski Stowarzyszenia Teatr Grodzki Zakład Aktywności Zawodowej

Egzemplarz bezpłatny

Książka przygotowana i wydana dzięki wsparciu finansowemu Komisji Europejskiej (program Leonardo da Vinci – Transfer Innowacji) w ramach projektu „THEATRE" (Theatre as empowerment methodology for IVET – Teatr jako metodyka wspomagająca w szkoleniach zawodowych). Publikacja odzwierciedla jedynie stanowisko jej autora i Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za umieszczoną w niej zawartość merytoryczną. Publikacja została również dofinansowana ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach projektu „Teatr łączy pokolenia".

Metodyka działań teatralnych jako wsparcie edukacji i kształcenia

Metoda pedagogiczna inna niż tradycyjne została stworzona dzięki współpracy organizacji szkoleniowej Centro Studi Don Calabria – Cita del Ragazzo ze Stowarzyszeniem "Cosquillas Theatre". Nazwa partnera, którą można przetłumaczyć jako „Teatr Łaskotania" zapowiada wykorzystanie środków teatralnych w edukacji. Na wstępie trzeba wyjaśnić nieco dziwną nazwę tego teatru. Chodzi o delikatność, delikatność której efektem jest uśmiech. Tak w skrócie można określić charakter i cel działań teatralnych. To oczywiście jedynie zarys podstawowej strategii pracy na warsztatach. Nigdy jednak nie wolno o niej zapomnieć. Prezentowana metoda została stworzona w oparciu o doświadczenia w pracy z grupami uczennic i uczniów kształcących się w szkolnictwie zawodowym. Jej twórcy wskazują na istotny rys tej zbiorowości: „W podsystemie kształcenia zawodowego 80-90% uczniów to osoby, które zaliczyły poważne niepowodzenia szkolne i są edukacyjnie opóźnione."[1]. Są to zatem osoby wymagające szczególnego wsparcia. Nowatorski i skuteczny model czy metoda pracy z młodzieżą, dotkniętą trudnościami, oparta jest na dwóch podstawach aksjologicznych: wartościach realizowanych w pracy pedagogicznej i wartościach budujących jakość kształcenia.

1. Wartości w pracy pedagogicznej wspierają się na następujących zasadach:
- centralna rola ucznia,
- uwaga skierowana na indywidualne przypadki,
-szacunek dla płci, różnic etnicznych i religijnych,
- ciągłe poszukiwanie sensu uczenia się i przekładaniea wiedzy na działanie,
- dzielenie się wiedzą i współpraca w nauce i działaniu,
- stwarzanie możliwości wyboru i poszukiwania właściwego rozwiązania.

2. Jakość kształcenia realizowana jest w oparciu o:
- zapewnienie elastycznego, indywidualnego nastawienia, bazującego na wspólnie ustalonych założeniach,
- umożliwienie uczniom stania się samodzielnymi, odpowiedzialnymi i współpracującymi podmiotami, mającymi kontrolę nad własną edukacją,
- pomoc w nabywaniu i rozwijaniu kluczowych umiejętności obywatelskich,
- wytworzenie świadomości i potrzeby nauki oraz umiejętności uczenia się.

Przedstawione wartości lub inaczej zasady są powszechnie znane i opisywane w wielu koncepcjach pedagogicznych i dydaktycznych (podmiotowość ucznia, indywidualizacja nauczania, ak-

[1] „Theatre" Theatre as empowerment methodology for IVET [Krótki przewodnik po dobrych praktykach], str.7. Publikacja dostępna w Internecie: http://www.leonardo-theatre.eu/images/PDF_Documents/ShortguidePL.pdf

tywizacja, rozwój samokształcenia, itd.). Wydaje się zatem, że zestaw ten nie wnosi nic nowego do teoretycznego podłoża pracy nauczyciela. Trzeba jednak podkreślić, że we włoskiej metodzie są to zasady realizowane w pracy, w codziennych zajęciach, a nie jedynie drogowskazy stojące w miejscu, w miejscu zapisów administracyjnych i sprawozdawczych. Należy je traktować jako niezbędne składniki działania. To pozwala nam zrozumieć sposób, w jaki sposób "cosquillas" łączy dwie równoległe, choć przenikające się, ścieżki: teatralną i edukacyjną. Gdy mowa jest o warsztatach teatralnych, oznacza to szereg procesów związanych z uprawianiem teatru jako sztuki. Procesy te osadzone zostały jednak w szerszych ramach, tworząc kompleks ścieżek edukacyjnych, szkoleniowych i społecznych. Teatr, jego świat, moc i metody, jest tu środkiem kształcenia.

Prowadzone działania teatralne rozwijają i poprawiają rozmaite umiejętności. Wśród nich należy wymienić: umiejętność uczenia się, planowania, komunikacji, współpracy, także niezależność i odpowiedzialność oraz zdobywanie i interpretowanie informacji oraz kompetencje społeczne. Teatr jest w tym obszarze używany jako nośnik treści edukacyjnych. Należy jednak podkreślić, że edukacja jest tu rozumiana jako środek rozwoju osoby, a nie jedynie czynnik zwiększający szanse zatrudnienia. Człowiek aktualizuje swoje potencjalności poprzez kształcenie. Stanowi niepodzielną całość, w której osobowość, sfera emocji, motywacji, rozległość spojrzenia, hierarchia wartości wpływa na sposób nabywania, a potem wykorzystywania umiejętności zawodowych. Bowiem obok specjalistycznej wiedzy i umiejętności (na nie szczególny nacisk położony jest w szkołach), które pozwalają skutecznie działać i które można nazwać techniką, istotna jest pełna, zharmonizowana osobowość ucznia. Bardzo ważnym czynnikiem jest w niej motywacja. To ona ukierunkowuje i wyzwala działanie. Wpływa na zdobywanie wiedzy, poszukiwanie zatrudnienia, pracę, Zaproponowana metoda pozwala kształtować obydwa niezbędne w kształceniu momenty – technikę i motywację. Oczywiście nie wszystkie treści edukacyjne mogą być nauczane poprzez „teatr”. Obróbka skrawaniem, spawanie, rozwiązywanie równań różniczkowych nie poddają się tej metodzie. Może być jednak stosowana w realizacji wielu innych ścieżek edukacyjnych, czyli treści pozwalających wzbogacić, rozbudować wiedzę i umiejętności, łącząc te działania z rozwojem osobowości, motywacji uczniów. Te działania teatralne można przedstawić, jako trening rozwoju osobistego, który to proces winien obejmować całe życie. Wymaga on zdolności adaptacyjnych, elastyczności i aktualizowania wiedzy oraz motywacji. Uczenie się przez całe życie to hasło, które oddaje ideę ciągłego rozwoju osobistego, postępu w budowaniu siebie. Jedną z form kształtujących taką właśnie postawę są zajęcia teatralne. Wprowadzają one w samokształcenie, wyzwalają potrzebę doskonalenia nabytych umiejętności oraz nauki nowych. Ważny jest czas tych zmian. Uczymy się w trakcie działań, w trakcie toczącego się procesu, modyfikujemy siebie i siebie stwarzamy tu i teraz. W realiach pracy czynnik „nauki życia na gorąco” jest nieodzownym składnikiem pracy z grupą i jej konsolidacji. Działanie, w trakcie, którego wiedza,

umiejętności praktyczne, sposób podejścia pomagają stworzyć świadomość samego siebie, swojej roli w grupie i miejsca w niej innych osób, prowadzi do wzbogacenia osobowości. Każdy uczestnik zajęć jest odpowiedzialny za własny rozwój i postępy oraz za rozwój innych uczestników. Teatr jest sztuką „grupową". Ma to oczywisty walor w kształtowaniu kompetencji społecznych.

Osoby zmagające się z niekorzystnym stanem psychicznym, rozmaitymi niepowodzeniami szkolnymi i społecznymi, lękiem, obawą, wykształcają reakcje obronne. Zwykle jest to rodzaj muru blokującego kontakty z otoczeniem. Ma on redukować „zakłócenia", czyli płynące ze środowiska dane i informacje. Jest to groźny mechanizm, powodujący zamknięcie się w przeżytych, najczęściej negatywnych, doświadczeniach i własnej, ich zamkniętej i obronnej, interpretacji. Mechanizm ten ma naturę samonapędzającego się błędnego koła. W tej sytuacji zajęcia teatralne staja się laboratorium, pozwalającym z jednej strony otworzyć uczestnika na nowe doświadczenia i ich interpretacje, nowe związki z grupą, a przez to ze światem oraz nowe doświadczenia i treści edukacyjne. Zajęcia umożliwiają wydobycie i realizację potencjału uczestników, o którym najczęściej nie wiedzą. Szansę na odsłonięcie własnych zdolności, umiejętności, własnej wartości dają warsztaty. To odkrywanie samego siebie prowadzi do rozwoju refleksji i zmiany postrzegania obrazu własnej osoby. Pozwala wyjść z zaklętego kręgu niemocy i naznaczenia niepowodzeniami czy nieudolnością. Wprowadza na drogą zmiany sposobu postrzegania świata i siebie, pracy nad emocjami, krótko mówiąc reorganizacji osobowości. Samoświadomość własnych przeżyć, działań i emocji wraz z nieodzowną refleksją pozwala tworzyć ścieżkę harmonijnego rozwoju osobistego.

Praca dydaktyczna realizująca powyższe zagadnienia jest ukierunkowana na poszukiwanie alternatywnych metod, w stosunku do tradycyjnych środków pracy z młodzieżą. Pozwalają one uczniom wyrazić swoje potrzeby i trudności w konkretnych sytuacjach, a w szczególności w sytuacjach problemowych. To działanie w początkowej fazie koncentruje się na indywidualnych relacjach edukacyjnych. Relacjach łączących osoby biorące udział w procesie kształcenia: uczniów, nauczycieli, ludzi z otoczenia uczniów. Praca dotyczy także łączenia heteronomicznych wątków: treści nauczania, sposobów nauczania, uczniów, nauczycieli. Kształt tych powiązań i ich zindywidualizowanie oraz spójność określa skuteczność i dynamikę kształcenia. Według włoskiej koncepcji działań należy szczególną uwagę zwrócić na następujące ujawniające się w trakcie zajęć kwestie:

1) dostrzeżenie sytuacji problemowej,
2) stałe i konkretne punkty odniesienia,
3) czas na dostosowanie się do nowych warunków,
4) pomoc osób dorosłych w interpretacji sygnałów emocjonalnych,
5) umiejętne wykorzystanie zasady wolności słowa,

6) znalezienie otwartych drzwi, przez które można wyjść i wejść - chodzi o nauczenie radzenia sobie ze zmiennością nastrojów,
7) wsparcie w trudnej sytuacji,
8) zrozumienie i interpretacja własnych i cudzych stanów, postaw i zachowań,
9) określenie rzeczywistych potrzeb,
10) nieosądzające środowisko,
11) ujednolicenie zasad,
12) przestrzeganie zasad,
13) określenie mocnych stron, bardzo często niewidocznych dla ich posiadaczy.

Technika improwizacji oparta na wyrażaniu treści mową ciała, jest dla młodzieży atrakcyjna oraz znacznie poręczniejsza i łatwiejsza niż wyrażanie ich przy pomocy słowa. Ruch, gest, mimika, spojrzenie są potężnym środkiem ekspresji, pozwalają się także skupić na doznawanych oraz przekazywanych emocjach i przeżyciach bez nieuchronnego rozpraszania się w trakcie wygłaszania kwestii, czyli przekazu słownego. Tej ekspresji towarzyszy muzyka. Jest ona nieodzownym elementem zajęć. Jej charakter, tempo, nastrój ukierunkowuje aktywność uczestników zajęć teatralnych.

Improwizacja pozwala otworzyć sytuacje dialogową, rozmowę między aktorem a widzem lub między aktorami. Utrzymuje walor spontaniczności i szczerości w ujawnianiu i ekspresji tego „co dzieje się tu i teraz". Stwarza szansę na wspólne przeżycie sytuacji. Pozwala grać potencjałem tkwiącym we własnym ciele, leżącym poniżej zreflektowanej aktowo, popartej werbalizacją, krytycznej i ograniczającej świadomości. Ten czynnik sięga do pokładów, które w życiu codziennym na ogół się nie ujawniają, są niepoznane i nieużywane. Dzięki ćwiczeniom rekreacyjnym i psychoruchowym otwierają się różnorodne kanały ekspresji, otwiera się także droga pozwalająca eksperymentować z „fizycznym doświadczeniem". Okazuje się, że zbiór doznań i przeżyć z nim związany jest niezwykle bogaty i różnorodny. To poszerza bramy doświadczania siebie i świata. Wszystko to budzi wyobraźnię, metaforyzację, operowanie symbolem (znak teatralny). Opiera się to o wspólną wszystkim ludziom naturę. Jej ekspresja, komunikacja i sposób wyrażania tkwią w każdym z nas. Potrzebne są jedynie środki by uruchomić te sfery.

Punktem wyjścia działań edukacyjnych są metody czysto teatralne. Chodzi w tym momencie o wychwytywanie i interpretacje uczuć oraz znaczeń wypływających z mowy ciała, wyrazu twarzy, spojrzenia. Chodzi o grę, grę sobą, swoją szeroko rozumianą cielesnością. W związku z tym każdy warsztat jest niepowtarzalny, budująca się bowiem ekspresja, czy narracja wypływa z indywidualnych działań, a także z ich interakcji. Następnym etapem jest stopniowe przechodzenie do wymiaru werbalnego, niezbędnego w momentach omawiania ćwiczenia, tego co się wydarzyło, co przeżyłem/przeżyłam. Budzi to refleksję i pozwala wprowadzać treści edukacyjne.

Przedstawiony poniżej zestaw ćwiczeń tworzy celowo utworzony ciąg działań. Jego kolejność jest niezmienna. Można natomiast operować czasem poświęcanym na realizacje kolejnych elementów. Prowadzący biorą udział w ćwiczeniach rozpoczynając je. Ma to dwa znaczenia, po pierwsze sami grając pokazują, że nie wstydzą się grać, że są podobnymi do innych uczestnikami warsztatów, po drugie pokazują ćwiczenie. Wprowadzają w teatr poprzez teatr, sami grając wskazują kierunek działania. To przekaz maksymalnie odchodzący od werbalizacji. Słowa są używane jedynie w konieczności, jeżeli wymaga tego sytuacja, jeżeli niezbędny jest komentarz bądź instrukcja precyzująca zadanie. Jednak należy dążyć do wyrażenia i pokazania ćwiczenia własną grą, samym sobą. Po raz kolejny trzeba podkreślić w tym momencie znaczenie muzyki. Jej dobór wynika z tego, co chcemy osiągnąć w danej grupie, od jej charakteru potrzeb i dynamiki. Zestaw ćwiczeń to: krąg, zdjęcie, lustro, wygląd, pozdrowienie.

1. Krąg

A) Przebieg ćwiczenia

Wszyscy siadają na ustawionych w kręgu krzesłach. Rozpoczyna prowadzący, przekazując przedmiot, na przykład piłkę, swojemu sąsiadowi i podając swoje imię. Gest przekazania wyraża stosunek do siedzącej obok osoby i charakter osoby przedstawiającej się. Jest to ruch, gest znaczący, bierze w nim udział całe ciało. Piłka lub inny przedmiot obiega krąg tak, by każdy mógł się przedstawić. Teraz jest moment na pytania czy wnioski płynące z przebiegu ćwiczenia. To miejsce na uwagi prowadzącego, jeżeli są one konieczne. Kolejnym etapem ćwiczenia jest podanie zdrobnienia swojego imienia. Po zmianie kierunku przekazywania przedmiotu przedstawiamy się i poznajemy sąsiadów z drugiej strony.

B) Znaczenie ćwiczenia

Spojrzenie na sąsiada i sposób podania przedmiotu zmienia na pozór zwykłe działanie w grę. Daje ona wgląd w siebie, poszerza wiedzę o sobie i o innych. Sytuacja buduje obraz świata odmienny od podobnych (przedstawianie się) codziennych relacji nacechowanych zdawkowością, pośpiechem i konwencjonalizmem.

To w jaki sposób kontaktujemy się z innymi stwarza szansę zmiany – najpierw i przede wszystkim w trakcie ćwiczenia – życia. Sposób komunikacji modyfikuje nasze relacje z innymi, spostrzeżenie i przeżycie tego doświadczenia otwiera nowe perspektywy widzenia świata ludzi. Ćwiczenie daje także okazję do rozwoju własnego potencjału, uświadamia jak można się pokazać poprzez komunikację werbalną i niewerbalną.

C) Cel gry

Jest nim scalenie, integracja grupy poprzez przyjęcie nowych zasad, własnej eksploracji przestrzeni oraz samoświadomości psychologiczno-motorycznej. Ujawnienie nieśmiałości wobec innego

człowieka z wykorzystaniem potencjału grupy prowadzi do zrozumienia mechanizmów społecznych, czy raczej ich zrębów. To w tym momencie odsłaniane są wstępne zasady obowiązujące w grupie. Jest też to chwila ich skorygowania. Otwiera się szansa na podjęcie procesu wewnętrznej integracji grupy.

„Zaufają mi tylko wtedy, gdy ja im zaufam, nie będą się wyśmiewać, gdy tylko przestanę myśleć, że śmieją się ze mnie."

Po ustanowieniu niezbędnego w działaniach teatralnych zaufania i poczucia życzliwości kluczowym staje się wprowadzenie uczestników w stan, w którym „wpuszczają innych do swojego życia". Poziom zaufania, życzliwości, akceptacji określa głębokość pracy na ćwiczeniach, jednocześnie, jeżeli jest wysoki, stanowi rodzaj „poduszki do miękkiego lądowania" w trudnych sytuacjach.

W rezultacie ćwiczenia uczestnicy zdejmują swoje codzienne maski. Często z zaskoczeniem odkrywają rozległość i piękno swoich możliwości. Stają przed innymi w sposób nacechowany odmiennością, świeżością. Pozwala to wspólnie wejść w osobisty świat, który poprzez dzielenie się oraz nawiązane relacje staje się światem wspólnym. Nowym światem, w którym funkcjonują uczestnicy.

2. Zdjęcie

A) Przebieg ćwiczenia

Pracę rozpoczyna się w parach. Prowadzący prezentują ćwiczenie. Dwie osoby ustawiają się naprzeciw siebie. Między nimi ustawia się ławkę, fotel, krzesło. Istotne jest w tym meblu to, że wyznacza ono możliwości przybierania pozycji. Jeżeli jest to krzesło tylko jedna osoba może na nim siedzieć. Grze towarzyszy muzyka. W jej otoczeniu jedna z osób podchodzi do centrum, w którym stoi mebel, przybiera pozę i w niej zastyga w bezruchu. Druga osoba podchodzi i nawiązując do układu ciała partnera, uzupełnia żywą rzeźbę. Zastyga w bezruchu. Widzowie klaszcząc w ręce przerywają pozowanie i jednocześnie dają sygnał do zamiany ról. Teraz druga osoba rozpoczyna ćwiczenie.

B) Znaczenie ćwiczenia

Ćwiczenie pozwala odkryć własną fizyczność jako środek ekspresji, pokazuje jednocześnie, że w życiu codziennym wciąż czy tego chcemy, czy nie operujemy wyrazem własnego ruchu i układów ciała. Jesteśmy przecież bytem psychofizycznym. Partner stwarza kontekst, jest nim jego ruch oraz przybrana poza, wyznacza to pole do uzupełnienia. Odbywa się to na zasadzie improwizacji, jednak wymaga odczytania i zrozumienia drugiego, a przynajmniej starania o to, by go zrozumieć. Przybrane pozy niezadawane jako zadanie aktorskie sięgają do wnętrza uczestników. Muszą oni ujawnić własne wnętrza, przybieraniem pozy pokazują siebie. Ćwiczenie rozwija motoryczność czy raczej operowanie ciałem w procesie komunikacji. Ważne jest też pokazanie jak szerokie jest jej

pole, a nade wszystko wciągnięcie do „rozmowy" i kontaktu z innym. Kontaktu, który nie wymaga słów, choć wymaga uwagi, skupienia i empatii.

C) Cel gry

Celem gry jest otworzenie się na innych. Wejście w kontakt z druga osobą, spostrzeżenie jej jako człowieka, pełnego swoich spraw i bogactwa, człowieka który wymaga uzupełnienia poprzez kontakt ze mną. Chodzi w istocie o możliwość otworzenia się i jednocześnie wyrażenia siebie. Wyrażenia siebie oraz uzupełnienia wyrazu innej osoby. Ten niezwykły kontakt czyni najpierw aktorów pary, a potem widzów, członkami wspólnoty. Budowanie więzi i wspólnoty opartej na relacjach ludzkich (jestem, przeżywam, cierpię, raduję się, poznaję, itd.) wspólnych nam wszystkim i wyrażanych w trakcie gry, to jeden z zasadniczych celów ćwiczenia. Ćwiczenie ma duży potencjał plastyczny, może być używane jako środek budowania spektaklu.

3. Lustro

A) Przebieg ćwiczenia

Ćwiczenie w parach. Naprzeciw siebie ustawiamy dwa krzesła. Dwie osoby siadają. Patrzą na siebie. Jedna z nich rozpoczyna, jest prowadzącą. Według muzyki lub łamiąc jej wyraz porusza się, przybiera pozy, wykonuje sekwencje ruchów. Zadaniem drugiego uczestnika jest powtórzenie jej ruchów, a raczej skoordynowanie swoich ze wzorcem. Ważne jest uzyskanie płynności, stopienie się działań dwóch osób w jeden spójny układ. Na podany na wstępie znak następuje zamiana ról. Ćwiczenie można modyfikować wprowadzając więcej osób tworząc grupę prowadzących i odzwierciedlających ruch, wprowadzać przedmiot, materiał, wstęgę, piłkę, itd.

B) Znaczenie ćwiczenia

Ćwiczenie uwrażliwia na drugą osobę, każe skupić uwagę na jej działaniach, odczytać je oraz oddać własnym ruchem przekaz i ekspresję drugiej osoby. Jednocześnie dopełnić ją własnym działaniem. Prowadzi to do wejścia w świat drugiego człowieka, do poszerzenia pola odczuwania przeżyć drugiej osoby. Ta niewerbalna komunikacja jest szansą stworzenia pięknego wspólnego układu, który odsłania to, co chce wyrazić osoba prowadząca.

C) Cel gry

Jest nim stworzenie komunikacji i harmonii we współpracy. W zwróconych z uwagą oczach oraz działaniach osób ujawnia się to, że stanowimy jedność. Wyrażamy to i jednocześnie budujemy bogactwo wyrazu opartego na byciu w tej sytuacji razem. „Rozumiem i podzielam potrzeby innych jedynie wtedy, kiedy jestem w stanie sam dostarczyć sobie godności w codziennym życiu."[2] Ćwiczenie wciąga widzów. Na tym etapie należy zastosować wszystkie nabyte wcześniej umiejętności

---

[2] „Theatre" Theatre as empowerment methodology for IVET [Krótki przewodnik po dobrych praktykach], str.13. Publikacja dostępna w Internecie: http://www.leonardo-theatre.eu/images/PDF_Documents/ShortguidePL.pdf

działania i wyrazu. Ćwiczenie jest okazją do pokazania i spożytkowania tego czego się nauczyliśmy. Ma walor powtórkowy i integracyjny.

4. Wygląd

A) Przebieg ćwiczenia

Uczestnicy siedzą w kręgu. Osoba rozpoczynająca trzyma w ręku przedmiot, na przykład piłkę. Jej zadaniem jest podejść do kogoś, nawiązać kontakt wzrokowy i utrzymać go przez chwilę. Czas 30 sekund wydaje się bardzo krótki, jednak utrzymanie spojrzenia w oczy w przez taką chwilę nie jest łatwe. Postać w kole wybiera osoby, do których się zwraca. Najlepiej gdyby byli to wszyscy uczestnicy. Ćwiczenie kończy się przekazaniem przedmiotu kolejnej osobie. Ona rozpoczyna swoją turę. Ćwiczeniu towarzyszy muzyka.

B) Znaczenie ćwiczenia

Spojrzenie prosto w oczy, intensywny kontakt wzrokowy odsłania szansę na porozumienie, to co widać w wyrazie oczu niesie ze sobą głębokie informacje i wgląd w inną osobę, a także w siebie. W to, co w tej chwili przeżywam. Ten rodzaj kontaktu zwykle nieobecny w życiu codziennym, odsłania dwubiegunowość relacji ja – ty. Daje też szansę porozumienia i stworzenia wymiaru wspólnotowego – my.

C) Cel gry

Zbudowanie porozumienia i tworzenie osadzenia w grupie poprzez nawiązanie kontaktu z inną osobą. Kolejne osoby wspierają ćwiczącego, prowadzi to do integracji grupy, buduje poczucie współuczestnictwa, bycia razem. Osoba znajdująca się w centrum kręgu nie traci przy tym swojej odrębności. Dla siedzących uczestników jest to także wyzwanie i wprowadzenie w kontakt i w grupę. Ćwiczenie wyzwala własne autentyczne i spontaniczne reakcje na drugą osobę. Odsłonięcie tego, co tkwi w nas, co jest zapleczem naszego stosunku do innego człowieka, jest ważnym czynnikiem edukacyjnym. Wykonanie ćwiczenia wzmacnia. Skoro potrafię wejrzeć w oczy drugiego człowieka, jestem silny, odważny, nie muszę być sam, odrzucony przez innych. Wychodzę z inicjatywą, działam, jestem protagonistą.

5. Pozdrowienie

A) Przebieg ćwiczenia

Ćwiczenie indywidualne. Naprzeciw widowni wychodzi jedna osoba. Jej zadaniem jest pokazanie siebie – Tym jestem, taki jestem. Grze towarzyszy muzyka. Wyjściowa pozycja zależy od potrzeb i inwencji prowadzącego. Może być to pozycja leżąca, stojąca, siedząca. Osoba grająca swoim ruchem, gestem, spojrzeniem (nie używamy mimiki) mówi o sobie. Ćwiczenie może być rozbudowane, w tej wersji zadaniem aktora jest pokazanie siebie i tego, co otrzymał od grupy.

B) Znaczenie ćwiczenia

Podstawowym wymiarem ćwiczenia jest z jednej strony spojrzenie na siebie i z drugiej ogarnięcie tego obrazu w perspektywie wyrażenia go poprzez grę. Poszukiwanie środka wyrazu emocji, nastroju i przeżyć jest nierozdzielnie związane z tym, jaki obraz rysuje się przed moimi oczyma. Oba elementy wpływają na siebie. Widzowie stanowią inspiracje i barierę, tę ostatnią trzeba przekroczyć, wyjść ku innym. Pomaga to zbudować odwagę mówienia o sobie. Mogę mówić o sobie, bo jestem wartością, po prostu jestem.

C) Cel gry

Celem gry jest zebranie emocji i ich wyrażenie w jednym eksplozywnym momencie. Ma on ujawnić mój obraz samego siebie, a wersji rozbudowanej jednocześnie relacje do grupy. Ujawnić zespół doznań i uczuć, które zostały przeżyte. To bardzo osobiste ćwiczenie możliwe do realizacji w zintegrowanej grupie. Tylko wtedy, bowiem grający uczestnik będzie gotów się otworzyć i zaprezentować swoje wnętrze.

Nieodzownym elementem ćwiczeń jest muzyka. Jej charakter, tempo, nastrój nadają kierunek myśleniu i określają ton gry. Jej wybór jest niezwykle ważny. Poza samymi względami technicznymi np. w „Pozdrowieniach" bardzo szybkie tempo ogranicza swobodę kreacji, pokazania w ruchu siebie. Należy zwrócić uwagę na szereg ulotnych, choć w muzyce mocno akcentowanych rzeczy. Jej pogodność, depresyjność, wzniosłość, melancholię, nastrój, itd. W związku z niepowtarzalnością grup i przebiegiem zajęć warto przygotować różnorodne utwory.

Zaprezentowane ćwiczenia pozwalają na stworzenie z nich, a raczej z kreacji i umiejętności, które nabyli uczestnicy zajęć, spektaklu. Jego scenariusz można oprzeć na zaobserwowanych potrzebach uczestników, ich związkach, pasjach, marzeniach. Wymaga to dużej pracy prowadzącego i jego trafnych obserwacjiach oraz artystycznej inwencji. Można także wykorzystać ćwiczenie twórczego pisania. Prowadzący podaje pierwsze zdanie, dzieli grupę na dwie części. Każda z nich dopisuje kolejne zdania, które muszą sensownie łączyć się z pierwszym. Następnie dzieli się podgrupy na połowę i powtarza procedurę do momentu, kiedy dalszy podział doprowadzi do pojedynczych osób. Taka narracja ma strukturę drzewa.

Spektaklowi winna towarzyszyć muzyka, można ją wzbogacić śpiewanym motywem, najlepiej składającym się z wokalizy bez słów. W konstrukcji przedstawienia bardzo ważnym przesłaniem jest nie używanie aktorów do odegrania roli narzuconej przez reżysera. Mają oni grać, jednak pokazując i ujawniając siebie, swoje przeżycia i stanowiska. Wykorzystać to, co stworzyli w ćwiczeniach. Ważny jest autentyzm i szczerość, nie ilustracja świata innych, lecz pokazanie własnego świata. Przedstawienie stwarza szanse powstania dodatkowych interakcji i związków między grającymi

osobami. Skupienie i uwaga skierowana na innych buduje wspólnotowy wymiar działania. Otwieraniu siebie towarzyszy otwieranie się na innych.

Przykłady pracy z różnymi grupami odbiorców

Zaprezentowana metodologia został sprawdzona. Przedstawione doświadczenia z pracy grup pozwalają wyrobić sobie obraz tego, co się dzieje na warsztatach oraz tego, do czego takie zajęcia mogą być stosowane i do czego prowadzą. Wydaje się, że wnioski, które można z nich wyprowadzić będą przydatne w wielu obszarach działań edukacyjnych prowadzonych w Polsce. Kształcenie wymaga wciąż poszukiwania i optymalizacji metod. Dużą wartością włoskiej koncepcji jest jej nowatorstwo i oparcie na sztuce. To jedna z rzeczy najmocniej oddziaływujących na człowieka, szczególnie człowieka młodego. Niestety młodzież z racji wieku oraz sytuacji społecznej narażona jest na wiele zagrożeń. Tym bardziej potrzebne są środki oddziaływania, umożliwiające pokonywanie młodym ludziom negatywnych stanów emocjonalnych i złych doświadczeń wyniesionych z różnych przestrzeni życia.

Certyfikowany ośrodek szkoleniowy Centro Studi Opera Don Calabria "Città del Ragazzo" wychwytuje młode osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej. Często są one po jednym lub kilku niepowodzeniach szkolnych i zamierzają porzucić proces edukacyjny. Następnie, osoby te umieszczane są na ścieżkach kształcenia zawodowego, otrzymując drugą szansę, będącą alternatywą dla tradycyjnej szkoły.

Problem, jakim jest zjawisko przedwczesnego kończenia nauki, nie pojawia się jako nagłe, niespodziewane zdarzenie w historii życia młodych osób. Jest wynikiem splotu różnych okoliczności, tj. trudności w odnalezieniu własnego miejsca w świecie, różnego typu zagrożeń, braku podstawowej wiedzy, charakteru i historii rodziny, obranej ścieżki edukacyjnej, środowiska społecznego. Negatywne doświadczenia nie sprzyjają osiąganiu satysfakcjonujących wyników w nauce. Wymienione czynniki mają wpływ na postawę młodych osób względem szkoły, a w konsekwencji na poziom zdobytego wykształcenia. Problem ten dostrzegła i stara się go przezwyciężać grupa włoskich edukatorów, pedagogów i artystów z Ferrary.

Działania prowadzone przez Centro Studi Opera Don Calabria "Città del Ragazzo" (Ferrara) z uczniami szkół średnich drugiego stopnia zawarte w ścieżce zawodowej osób zagrożonych porzuceniem nauki (rok 2009-2010).

Grupa:

Grupa składała się z ośmiu osób (wiek 16 - 18 lat): cztery kobiety (jedna ze średnim stopniem niepełnosprawności) oraz czterech mężczyzn.

Analiza dynamiki grupy:

Mimo, iż nie była to grupa liczna, została ona podzielona na trzy podgrupy: dwie grupy mężczyzn (po dwie osoby każda) i podgrupę żeńską. W grupie kobiet, pomimo różnic kulturowych, pojawiła się zażyłość i skłonność do współpracy, nakierowana na pomoc osobie znajdującej się w potrzebie i chęć wyjścia poza wewnętrzne konflikty oraz realizację celu, którym było dojście do etapu teatralnego. Kobiety stworzyły wiele materiału pisemnego, spotkały się również po warsztatach, aby dalej współpracować.

W grupach mężczyzn często pojawiało się zjawisko przenoszenie problemów z „zewnątrz" na teren laboratorium warsztatowego, zmuszając tym samym resztę grupy do wstrzymywania prac. Pod koniec warsztatów wszyscy wyrazili potrzebę pogłębionej pracy, aby lepiej przygotować podjęte zadania. Proponowano nowe rozwiązania i udoskonalenia spraw już wypracowanych. Jednak nie udało się osiągnąć zadawalającego poziomu integracji.

Cele:

Motywacja do nauki i nabywanie języka służącego wzmacnianiu własnej tożsamości. Było to istotne zwłaszcza dla tych osób, które wykazywały leksykalne „ubóstwo", niepozwalające na wyrażanie uczuć. To działanie prowadziło także do wzmocnienia poczucia bezpieczeństwa i poprawy relacji z innymi ludźmi. Ważne było tu wyjście od doświadczenia emocji i złożonych stanów psychicznych do ich nazywania. Dzięki temu uniknięto werbalizmu, nazwy uczuć były wypełnione przeżytymi treściami.

Tryb:

Ćwiczenia realizowane podczas warsztatów teatralnych bazowały na modelu interwencji edukacyjnej. Był on oparty o zintegrowany tryb pracy dwóch trenerów zaangażowanych w zajęcia, tzn. eksperta teatru i pedagoga. Działania były skoncentrowane na wiodącej roli użytkowników oraz zindywidualizowanym planowaniu pracy z uczestnikami. Celem było połączenie aspektu jednostkowego z wymiarem grupowym.

Ćwiczenia niosły ze sobą następujące elementy:

1) rozwój gry jako moment doświadczenia i poznania samego siebie, innych i świata w celu przemiany własnego życia. Krąg jako ćwiczenie spotkań towarzyskich w nowym kontekście, przestrzeganie zasad grupy,

2) rozwój osobistego potencjału poprzez komunikację (werbalną i niewerbalną),

3) prezentacja swoich uczuć poprzez wspólną refleksję wyrażaną za pomocą teatru,

4) praca z ciałem o nazwie „Lustro", podczas której ważne jest, aby zadbać o wszystkich,

5) praca z ciałem o nazwie „Grafika" (gra, która angażuje mowę ciała, wydobywając jego mocne strony i pomagając, dzięki zautomatyzowaniu sekwencji, w utrwalaniu treści).

Wnioski:

W trakcie ćwiczeń teatralnych uczestnicy doświadczyli "ekspresji czynnościowej", zarówno poprzez naśladownictwo (gest), a także różnego rodzaju motorykę, za pomocą rozmaitych wyrazów twarzy, ruchów rąk, wykorzystania przestrzeni i różnych zachowań, a także dzięki "wzbogacaniu słownictwa" obejmującego bogactwo doświadczeń osobistych, wspólnych z resztą grupy. Proponowane działania miały zarówno cel komunikacyjny, jak też przeżywanie doświadczeń społecznych. Prowadziły w ten sposób do samodzielności i uczyły dzielenia się sobą z "innymi".

Działania prowadzone w szkole średniej w prowincji Ferrara pt. „Kurs teatralny: pomiędzy wartościami ludzkimi, a celami wieloprzedmiotowymi" (lata 2008-2009)

Również w tym przypadku działania prowadzone były w ramach systemu szkolnego. Akcji przyświecał cel prewencyjny, a częścią projektu było zaangażowanie całej klasy. Punktem wyjścia dla tego eksperymentalnego projektu było uznanie mocy oraz nieograniczoności potencjału ludzkiego, a w szczególności potencjału młodych osób.

Podjęte działania miały na celu pomoc uczestnikom w zdobywaniu narzędzi, wiedzy i umiejętności tak, aby byli oni w stanie zrozumieć i radzić sobie z zawiłością przedmiotów szkolnych. Kurs został zaprojektowany jako alternatywny sposób na przygotowanie uczniów do egzaminu oraz jako narzędzie motywacyjne do nauki. Celem było także zapobieganie zjawisku absencji szkolnej uwarunkowanej czynnikami wolitywnymi i redukcja niepowodzeń edukacyjnych po przejściu na dalszy etap nauki.

W trakcie warsztatów teatralnych stosowane były techniki wzmocnienia i rozwoju edukacji, wsparcia dla nauczania i procesu społecznego. Miały one na celu rozwój twórczego myślenia i pobudzenie u młodych osób refleksji nad własnym doświadczeniem, często trudnym i bolesnym. Uświadamiało negatywny wpływ tych doświadczeń na codzienne funkcjonowanie. Działania prowadzone były pod okiem doświadczonych trenerów, którzy wykonywali swe zadania z dużą ostrożnością i wrażliwością. Punktem wyjścia była teza, iż im bardziej nieznany i nieuświadomiony problem, tym większa szansa na pozytywne zmiany po jego przepracowaniu.

Grupa:

Na grupę składali się wszyscy uczniowie jednej klasy szkoły średniej. Dołączono do niej ucznia z innej klasy, dla którego zaprojektowano indywidualny program nauczania. Zaangażowani zostali nauczyciele obu klas.

Cel główny: przygotowanie merytoryczne i społeczne do egzaminu końcowego.

Cele szczegółowe:

1) socjalizacja,
2) rozwijanie koncentracji i pamięci (nauka pamięci ciała),

3) rozwijanie poczucia rytmu i koordynacji,
4) odkrywanie cech osobowych, także poprzez ruch,
5) eksploracja przestrzeni i zwiększanie świadomości motorycznej,
6) aranżacja choreografii ,
7) graficzno-obrazkowa interpretacja aspektów geograficznych i symbolicznych,
8) dramatyzacja opowieści opracowanych na podstawie artykułów prasowych,
9) przygotowanie spektaklu teatralnego,
10) nabycie wiedzy dotyczącej przedmiotów szkolnych w aspekcie uwarunkowań historycznych/geograficznych i społecznych.

Kurs został zaprojektowany tak, aby uczestnicy zdobywali wiedzę wynikającą z obowiązkowego programu nauczania, obejmującego treści związane z konkretnym przedmiotem:

1) **język włoski:** analiza różnego typy dokumentów, pisanie scenariusza i odgrywanie go,
2) **historia:** sytuacja społeczno-gospodarcza Ameryki Łacińskiej i krajów afrykańskich,
3) **muzyka:** kompozycja i wykonanie spektaklu muzycznego we współpracy z muzykami; muzyka latynoamerykańska i afrykańska z użyciem tradycyjnych instrumentów,
4) **sztuka:** przygotowanie scenariusza i badanie prac artystów południowoamerykańskich oraz afrykańskich,
5) **technologia:** przygotowanie materiału egzaminacyjnego przy użyciu programów pakietu Microsoft Office (Word, Excel, PowerPoint), źródła energii w Ameryce Łacińskiej, Afryce oraz ich implikacje społeczne.
6) **języki obce:** praca nad wybranymi dowcipami celem ich opowiedzenia w języku obcym, nauka tekstu wiersza/ballady i niektórych tradycyjnych baśni Ameryki Łacińskiej (w języku hiszpańskim),
7) **religia:** religie Ameryki Łacińskiej i Afryki,
8) **geografia:** kraje Ameryki Łacińskiej i Afryki,
9) **przedmioty ścisłe:** choroby zakaźne (w szczególności badania trądu), cechy biomedyczne i ich rozmieszczenie geograficzne, system odpornościowy i endokrynologiczny, narkotyki, badanie struktury geograficznej i tektoniki Ameryki Łacińskiej i Afryki.

Dla uczniów ze zindywidualizowanym programem nauczania przygotowano podobny materiał dydaktyczny.

METODA:

Jako temat przewodni wybrana została podróż. Pomysł ten powiązany został z następującym tematem – *Trudy podróży wewnętrznej – od niedojrzałości do dorosłości*. Projekt trwał od grudnia do czerwca, od dwóch do trzech godzin obowiązkowych zajęć tygodniowo. W zajęciach tych aktyw-

ny udział brali zarówno uczniowie, jak i nauczyciele. Harmonogram zmieniany był co tydzień. Celem było równomierne rozłożenie pracy w obrębie wszystkich przedmiotów.

Metodyka

Punktem wyjścia były metody czysto teatralne (wychwytywanie i interpretacja uczuć oraz znaczeń wypływających z mowy ciała i wyrazów twarzy, aby stopniowo przechodzić na wymiar czysto werbalny), dzięki którym sukcesywnie wprowadzane były treści edukacyjne. Zawartość programu była integralną częścią rocznego planu edukacyjnego. Realizowane treści były elementem kontrolowanym w egzaminach końcowych.

Ścieżki metodyczne

Rzut okiem, imię, pseudonim, podawanie sobie piłki za pomocą całego ciała. Rozwój potencjału poprzez komunikację werbalną i niewerbalną, wykorzystując wrodzone predyspozycje.

1. Gra w piłkę po okręgu. Rzut okiem, imię, pseudonim, podawanie sobie piłki za pomocą całego ciała. Celem gry jest scalenie grupy przy zastosowaniu nowych zasad, własnej eksploracji przestrzeni oraz użyciu wiedzy psychologiczno-motorycznej; pogłębienie świadomości własnej nieśmiałości, wykorzystanie dynamiki grupy do jej przezwyciężenia, odsłonięcie i zrozumienie mechanizmów społecznych.
2. Oglądanie filmów: „Pamiętniki motocyklowe" (2004 rok, reż. Walter Salles) oraz „Chłopiec za burtą" (2005 rok, reż. Marco Tullio Giordana). Praca z filmem wprowadzała wybrane problemy, które były następnie przepracowane przy użyciu technik teatralnych.
3. Wybór postaci z filmu, reprezentującej określone i dające się wydedukować cechy osobowe.
4. Odgrywanie wybranych scen filmowych, które mogą wywierać wpływ na poszczególnych uczestników warsztatów. Cel: rozumienie i interpretacja obrazu.
5. Czytanie artykułów prasowych na temat filmu, zwracając szczególną uwagę na sytuację społeczną w Ameryce Łacińskiej w porównaniu z losem nielegalnych imigrantów we Włoszech.
6. Praca nad mową ciała.
7. Gra wolnych skojarzeń: od dobrze znanego słowa do rozmaitych pojęć/obrazów, które łączą się ze sobą na bazie doświadczeń i wiedzy uczestników; zabawę prowadzimy tak, aby uzyskać odmienne wyniki. Celem gry jest wytworzenie dynamiki grupy skupionej na słuchaniu innych.
8. Stwórz własną postać: opracuj jej dowód osobisty, tło kulturowe, klasę społeczną, etc.
9. Przedstawienie charakteru scenicznego: poprzez wybraną postać poznajemy historyczną, geograficzną i społeczną charakterystykę Ameryki Łacińskiej lub Afryki.
10. Piosenki w językach obcych (hiszpańskie, portugalskie i afrykańskie).
11. Poezja M.L. Kinga: "Zawsze staraj się być tym, co w tobie najlepsze".

12. Dyskusje na tematy dotyczące krajów Ameryki Łacińskiej i Afryki: podstawowa wiedza geograficzna (główne miasta, geografia, ludność, kapitał, cechy geograficzne i morfologiczne oraz ich pochodne), problematyka kulturowa i historyczna (badania kultur tubylczych, szczypta historii - kolonizacja, niewolnictwo - problemy społeczne związane z mieszanką ras i kultur).
13. Reprodukcja mapy geograficznej Ameryki Łacińskiej i Afryki: rysowanie reprodukcji map, określenie głównych cech geograficznych.
14. Tworzenie krótkiej sztuki teatralnej z wykorzystaniem technik wypracowanych w trakcie kursu.
15. Zabawa w „ramowanie", w której każda osoba zostaje gwiazdą, a inni wspierają ją w tej roli.
16. Wzmocnienie indywidualnej i grupowej komunikacji werbalnej.
17. Rozwój indywidualnych i grupowych sposobów ekspresji (poprzez pismo lub za pośrednictwem grafiki).

„Składniki" działań, ich forma i ilość, dobierane były zgodnie z potrzebami uczestników. Pod uwagę brane były komponenty emocjonalne cechujące młodzież, jej zainteresowania i opinie. Pozwoliło to na opracowywanie scenariusza, który dzięki ciągłemu dialogowi pomiędzy szkołą, a „aktorami" umożliwiał bieżącą aktualizację treści i programu. Taka metoda, dająca ujście kreatywności, intuicji i spontaniczności, dawała szansę realizacji założonych celów edukacyjnych.

Sytuacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym na rynku pracy

Na europejskim rynku pracy widać szereg niepokojących zjawisk. Wśród nich (poza ogólnym wskaźnikiem bezrobocia, w dość prosty sposób obrazującym dynamikę gospodarczą i szansę zatrudnienia, a więc i jeden z podstawowych czynników samodzielnej egzystencji) ujawnia się duża i niestety wciąż rosnąca liczba osób młodych pozostających bez pracy. Wynika to z rozlicznych przyczyn i uwarunkowań, jednak jednym z bardzo istotnych jest poziom wykształcenia młodzieży i dopasowanie tego wykształcenia do potrzeb rynku pracy. Samo ukończenie szkoły określonego typu jest wartością zwiększającą szanse zatrudnienia. Niestety w skali europejskiej zjawisko porzucania szkoły obejmuje bardzo liczna grupę młodych osób. Można oceniać jej wielkość na około pięć milionów. Rodzi to problemy społeczne, wydatki publiczne i konflikty. Brak wykształcenia w ogromnej mierze decyduje bowiem o perspektywach znalezienia pracy i kształcie indywidualnie budowanej przyszłości. W związku z tym problemem jednym z pięciu celów Unii Europejskiej, jakie maja być zrealizowane do 2020 roku, jest ograniczenie liczby uczniów przedwcześnie kończących edukację do poziomu 10%. Piątym z celów jest walka z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Oba te czynniki,

porzucanie szkoły i ubóstwo wraz z wykluczeniem, wpływające na siebie powodują wyrzucenie na margines życia społecznego dużej grupy osób. W skali indywidualnych losów powodują ograniczenie szans na godziwe i pełne życie.

Wykluczenie z rynku pracy obok niskich zarobków, to czynniki w głównej mierze determinujące poziom ubóstwa. Braki środków materialnych w gospodarce rynkowej określają poziom szans oraz możliwości rozwoju w skali społecznej i indywidualnej. W poszczególnych krajach Unii Europejskiej, wśród grup szczególnie narażonych na wykluczenie społeczne są osoby, kończące wcześniej naukę, matki lub ojcowie samotnie wychowujący dzieci, rodziny wielodzietne, rodziny mające jednego żywiciela, ludzie młodzi (zwłaszcza kobiety), osoby starsze, imigranci i przedstawiciele mniejszości etnicznych, osoby niepełnosprawne i ich opiekunowie, bezdomni, bezrobotni (szczególnie długotrwale), więźniowie, kobiety i dzieci będące ofiarami przemocy oraz osoby uzależnione. Te zróżnicowane grupy osób borykają się z problemami będącymi wypadkową ich statusu, sytuacji życiowej i szeroko rozumianego otoczenia społecznego. W każdym z wypadków pomocne jest wzmocnienie psychologiczne, podniesienie poziomu własnej wartości, otworzenie na świat, rozwój wytrwałości oraz kształtowanie i umacnianie motywacji. Osoby pozostające w trudnej sytuacji, szczególnie długotrwałej popadają w depresję i ograniczają swoje działania do niezbędnego minimum utrzymującego jedynie *status quo*. Szansą i koniecznością skutecznej pomocy jest przemodelowanie ich sfery psychicznej przy pomocy metod aktywizujących. Oczywiście samo szkolenie, kształcenie nie jest wystarczającym środkiem działania, który zmieni położenie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Jest jednak nieodzownym elementem tych działań.

Przedstawione zajęcia pokazują jak szerokie i różnorodne zarówno, co do celów jak i oddziaływania oraz przebiegu mogą być warsztaty teatralne lub zajęcia z zastosowaniem technik teatralnych. Efektem zaprezentowanych w publikacji warsztatów było wzmocnienie uczestników, które pomogło w kontynuowaniu nauki. Metody teatralne pozwalają grać role. To oschłe stwierdzenie otwiera pole zróżnicowanych działań i doświadczeń. Pozwala w bezpiecznej formie przeżyć sytuacje, które się zdarzyły i nowe wyimaginowane. Prezentowana metoda odwołująca się do pierwotnych stanów i doświadczenia własnego ciała daje szansę na nowe spojrzenie na siebie, własne losy oraz kontakty z innymi. Ten obszar relacji w szczególności relacji ze światem innych osób, a także własnymi pragnieniami pozwala wyjść z kręgu niemocy i braku nadziei.

Lifelong Learning Programme

theatre
Theatre as empowerment methodology for IVET

TEATR GRODZKI
Bielskie Stowarzyszenie Artystyczne

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.